

Викривачі корупції – під захистом держави.

Боротьба з корупцією на сьогодні є одним із пріоритетів в державі. Антикорупційне законодавство постійно удосконалюється. На шляху хабарництва держава встановлює нові перешкоди.

Зі слів провідного фахівця сектора с питань запобігання та виявлення корупції у оновленому Законі України «Про запобігання корупції» (далі - Закон) введено нове визначення «викривач». Це фізична особа, яка за наявності переконання, що інформація є достовірною, повідомила про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень цього Закону, вчинених іншою особою, якщо така інформація стала їй відома у зв'язку з її трудовою, професійною, господарською, громадською, науковою діяльністю, проходженням нею служби чи навчання або її участю у передбачених законодавством процедурах, які є обов'язковими для початку такої діяльності, проходження служби чи навчання. Національне агентство з питань запобігання корупції (далі - Національне агентство) надало окремі Роз'яснення від 23.06.2020 № 5 «Щодо правового статусу викривача».

Законом передбачені способи захищеного та анонімного повідомлення інформації, яка повідомляється викривачем, це внутрішні канали повідомлення, зовнішні канали повідомлення та регулярні канали повідомлення. Наприклад регулярні канали обов'язково створюються спеціально уповноваженими суб'єктами у сфері протидії корупції, органами досудового розслідування, органами, відповідальними за здійснення контролю за дотриманням законів у відповідних сферах, іншими державними органами, установами, організаціями. Окремим наказом від 02.04.2020 № 127/20 Національне агентство затвердило Вимоги до захисту анонімних каналів.

Законом передбачено державний захист викривачів та їх близьких осіб. За наявності загрози життю, житлу, здоров'ю та майну викривачів, їх близьких осіб у зв'язку із здійсненим повідомленням про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень цього Закону правоохоронними органами до них можуть бути застосовані правові, організаційно-технічні та інші спрямовані на захист від протиправних посягань заходи, передбачені Законом України "Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві". Для захисту прав та представництва своїх інтересів викривач може користуватися всіма видами правової допомоги, передбаченої Законом України "Про безоплатну правову допомогу", або залучити адвоката самостійно. З цього приводу від 09.07.2020 № 6 Національним агентством надано Роз'яснення щодо надання викривачам безоплатної вторинної правової допомоги. Така допомога включає такі види правових послуг:

1. Захист від обвинувачення.
2. Здійснення представництва інтересів в судах, інших державних органах, органах місцевого самоврядування, перед іншими особами.

3. Складання документів процесуального характеру.

Також ст. 53-2 передбачені Права та гарантії захисту викривача. Викривач має право: 1) бути повідомленим про свої права та обов'язки, передбачені цим Законом; 2) подавати докази на підтвердження своєї заяви; 3) отримувати від уповноваженого органу, до якого він подав повідомлення, підтвердження його прийняття і реєстрації; 4) давати пояснення, свідчення або відмовитися їх давати; 5) на безоплатну правову допомогу у зв'язку із захистом прав викривача; 6) на конфіденційність; 7) повідомляти про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень цього Закону без зазначення відомостей про себе (анонімно); 8) у разі загрози життю і здоров'ю на забезпечення безпеки щодо себе та близьких осіб, майна та житла або на відмову від таких заходів; 9) на відшкодування витрат у зв'язку із захистом прав викривачів, витрат на адвоката у зв'язку із захистом прав особи як викривача, витрат на судовий збір; 10) на винагороду у визначених законом випадках; 11) на отримання психологічної допомоги; 12) на звільнення від юридичної відповідальності у визначених законом випадках; 13) отримувати інформацію про стан та результати розгляду, перевірки та/або розслідування за фактом повідомлення ним інформації. Також права та гарантії захисту викривачів поширюються на близьких осіб викривача.

Згідно ст. 53 Закону та Роз'яснень Національного агентства від 14.07.2020 № 7 передбачено порядок перевірки повідомлень про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону.

Анонімне повідомлення про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень цього Закону підлягає розгляду, якщо наведена у ньому інформація стосується конкретної особи, містить фактичні дані, які можуть бути перевірені. Анонімне повідомлення про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень цього Закону підлягає перевірці у строк не більше 15 днів від дня його отримання. Якщо у вказаний строк перевірити інформацію, що міститься в повідомленні, неможливо, керівник відповідного органу або його заступник продовжують строк розгляду повідомлення до 30 днів від дня його отримання. У разі повідомлення викривача із зазначенням авторства існує інший порядок, передбачений ст. 53-1 Закону. Проведення внутрішньої (службової) перевірки або розслідування не може бути доручене особі, якої або близьких осіб якої стосується повідомлена інформація.

Держава, зокрема ст. 53-4 «Захист трудових прав викривача», ст. 53-5 «Право викривача на конфіденційність та анонімність» ст. 53-6 «Право викривача на отримання інформації» Закону, захищає викривачів під час прийому на роботу та під час роботи, забороняє розкривати інформацію про особу викривача, його близьких осіб або інші дані, які можуть ідентифікувати особу викривача, його близьких осіб, третім особам, надає право на отримання інформації про стан та результати розгляду, перевірки та/або розслідування.

Держава стимулює викривачів. Так згідно ст. 53-7 передбачено винагороду викривачу який повідомив про корупційний злочин, грошовий розмір предмета якого або завдані державі збитки від якого у п'ять тисяч і більше разів перевищують розмір прожиткового мінімуму для працездатних осіб, установленого законом на час вчинення злочину. Розмір винагороди становить 10 відсотків від грошового розміру предмета корупційного злочину або розміру завданих державі збитків від злочину після ухвалення обвинувального вироку суду. Розмір винагороди не може перевищувати трьох тисяч мінімальних заробітних плат, установлених на час вчинення злочину. Викривач не несе юридичної відповідальності за повідомлення про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону, поширення зазначеної у повідомленні інформації, незважаючи на можливе порушення таким повідомленням своїх службових, цивільних, трудових чи інших обов'язків або зобов'язань. Повідомлення про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень цього Закону не може розглядатися як порушення умов конфіденційності, передбачених цивільним, трудовим або іншим договором (контрактом). Викривач звільняється від цивільно-правової відповідальності за майнову та/або моральну шкоду, завдану внаслідок здійснення повідомлення про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень цього Закону, крім випадку здійснення завідомо неправдивого повідомлення. У разі неумисного повідомлення викривачем недостовірної інформації вона підлягає спростуванню у порядку, визначеному Цивільним кодексом України.

Сектором з питань запобігання та виявлення корупції як уповноваженим підрозділом з питань запобігання та виявлення корупції здійснюється співпраця з викривачами, під час якої забезпечується дотримання їхніх прав та гарантій захисту, передбачених законом.